

Forvaltning af Naturstyrelsens arealer

Formålet med dette notat er at sammenfatte Det Grønne Kontaktudvalgs (DGK) ønsker til principperne for den fremtidige forvaltning af naturinteresserne på Naturstyrelsens arealer.

Vi ønsker helt grundlæggende en forvaltning målrettet og tilpasset naturindholdet/biodiversiteten på de respektive arealer, Naturstyrelsen har ansvaret for, dvs. en forvaltning, der i højere grad bygger på selvforvaltende økosystemer med græsning af store græssere inkl. ekstensive kvægracer, heste etc.

DGK mener, at forvaltningen skal rettes mod at opfylde behovet for en artsrig natur med en naturkvalitetsmæssig god tilstand og ikke økonomiske interesser. Desuden mener DGK, at hensynet til biodiversitet skal prioriteres før jagtinteresser, og at forvaltningen baseres på relevant biodiversitetsekspertise i styrelsen.

Vi lægger meget stor vægt på, at adgangen til naturen skal sikres i sammenhæng med varetagelsen af naturinteresserne som sådan. Som udgangspunkt ser vi ikke en grundlæggende modstrid i relation til etablering af mere selvforvaltende økosystemer, men er opmærksomme på, at naturgæster kan fravælge besøg i områder med store græssere. Vi ser primært dette som en formidlingsopgave, men har forståelse for, at hensynet til besøgende i nogle tilfælde kan have indflydelse på valget af græssere i en indledende fase.

De statsejede arealer forvaltes af flere aktører. De arealer, som Naturstyrelsen forvalter, omfatter arealer, der under de nuværende rammebetingelser skal sikre driftsindtægter (skov- og lysåbne arealer) såvel som arealer, hvor der udelukkende skal varetages naturinteresser. Notatet her tager således udgangspunkt i Naturstyrelsens notat "Rammer for Naturstyrelsens virke og økonomi" af 19. april 2019.

Nærværende notat skal læses sådan, at DGK har en række grundlæggende og konkrete ønsker og forslag til ændret varetagelse af de biodiversitetsmæssige interesser, som kan gennemføres på hovedparten af NST's arealer under de gældende rammer. Men vi er også optaget af, at de politiske og lovgivningsmæssige forudsætningerne ændres således, at Naturstyrelsen fremover i langt højere grad kan fokusere på mål for natur og biodiversitet frem for økonomisk afkast.

Nogle tiltag vil således kunne iværksættes uden ændrede rammer, mens andre tiltag forudsætter andre rammer for Naturstyrelsens virke og økonomi. Dette afspejles derfor i dette notats opbygning:

Notatets indhold:

1. Organisationernes forståelse af potentialet for selvforvaltende natur i forhold til arealstørrelse
2. Overordnede ønsker til forvaltningen
3. De gældende rammer for Naturstyrelsens naturforvaltning
 - a. Juridiske rammer
 - b. Økonomiske rammer
4. Konkrete forslag til ændret praksis inden for de gældende rammer
5. Konkrete langsigtede ønsker til Naturstyrelsens varetagelse af naturinteresser på stats-ejede arealer – dvs. ønsker, som forudsætter ændrede rammer

1. Organisationernes forståelse af potentialet for selvforvaltende natur i forhold til arealstørrelse

Århus Universitet udgav i 2017 rapporten ["NATURPLEJE OG AREALSTØRRELSER MED SÆRLIGT FOKUS PÅ NATURA 2000-OMRÅDERNE"](#)

Heri defineres med udgangspunkt i arealers størrelse deres egnethed til forskellige typer forvaltning;

Arealstørrelser og forvaltningspotentiale

Detailforvaltning, < 10 ha

Helårsgræsning, 10-100 ha

Vildgræsning, 100-1000 ha

Selvforvaltende økosystemer, >1000 ha

Vi tager udgangspunkt i disse arealmæssige opdelinger som grundlaget for de arealmæssige rammer for tilrettelæggelsen af mål og virkemidler for naturområder. Med 'selvforvaltende økosystemer' eller 'storskalaforvaltning' forstås vi en forvaltning, der forudsætter inddragelse af store græssere (elg, urokse, vildhest eller deres erstatning, dvs. ekstensive husdyrracer) og naturlig dynamik (bæver, vildsvin, ild, naturlig hydrologi, vanderosion, flyvesand etc.). Målet er at opnå en natur bestående af "dynamiske mosaikker", som formuleret af Naturstyrelsen selv.

2. Overordnede anbefalinger til forvaltningen

DGK ønsker grundlæggende, at der efter konkret biodiversitetsfaglig vurdering, hvor det er fysisk muligt og vil kunne give mening (se 1), etableres store sammenhængende og i princippet selvforvaltende økosystemer med større græssere (storskalaforvaltning). Her begrænses den menneskelige forvaltning til som udgangspunkt blot at tilse dyrene og i en indfasning at sikre, at græsningstryk og sammensætning af græssere er optimal i forhold til naturmålene. Helårsgræsning forudsætter robuste dyrearter og racer i en tæthed, der ikke kræver tilskuds fodring, og hvor græsningen med fjernelse af fôr i månederne op til vækstsæsonens start om foråret er afgørende for den biodiversitetsvenlige forvaltnings succes og tillige bestemmende for, hvor mange dyr de enkelte områder kan bære året rundt.

DGK mener, at staten i højere grad skal prioritere at genskabe mere natur på statens arealer under inddragelse af biodiversitetsfaglig ekspertise. I dag er eksempelvis (jf. Naturstyrelsens eget notat) mindre end halvdelen af arealet i de statsligt ejede Natura 2000-områder reelt habitatnatur. Ønsket om mere selvforvaltende natur (storskalaforvaltning) skal derfor ses i sammenhæng med ønsket om at skabe mere god natur og mere sammenhæng i naturen. Herunder skal 'skovrejsning' efter DGK's mening foregå ved naturlig tilgroning og indflydelse af græssende dyr.

I de større selvforvaltende områder er det overordnede **formål** dermed på sigt **minimering af menneskelig indblanding i naturen**. Det må forventes, at det i en overgangsperiode er nødvendigt med særlige tiltag for at sikre lysåbne områder i skovene og lysåbne §3-naturområder af høj naturværdi, såvel botanisk som entomologisk. Det skyldes dels, at naturområder pt. er tilgroede, har akkumuleret næringsstoffer, mangler trykvand, bombarderes af invasive arter, og hvert år belastes af store mængder kvælstof. Her prioriterer DGK biologisk lysning med græssende dyr under inddragelse af biodiversitetsfaglig ekspertise.

Som udgangspunkt begrænses særpleje med hegning af mindre delarealer inden for de større selvforvaltende økosystemer (> 1000 ha) derfor til det absolut minimale. Forekomst af truede arter eller sjældne og plejekrævende naturtyper kan dog begrunde målrettede tiltag med til- og frahegning, afbrænding etc. på mindre delarealer. Det samme gælder bekæmpelse af invasive arter.

Organisationerne anbefaler, at **naturplejeindsatsen i videst muligt omfang tilrettelægges uden brug af maskiner**. På arealer, hvor NST mener, at det er nødvendigt at bruge maskiner, er det overordnede ønske, at naturforvaltningen i videst muligt omfang tilrettelægges sådan, at afgræsning (biologisk rydning) er det grundlæggende virkemiddel til langsigtet at bremse successionen samt opnåelse af fastsatte detailmål (f.eks. i Natura 2000-planer). Vi er dog indforstået med, at der på arealer, der har været i omdrift, er et behov for at fjerne næringsstoffer med slæt.

For områder, der ikke er store nok til at have potentiale til at være selvforvaltende økosystemer, eller er omfattede af bindende forpligtelser, som indebærer behov for detailplanlægning af naturpleje (se 3), fortsættes en mere detaljeret planlægning herunder for omfanget af menneskelig indgriben.

Vi gør opmærksom på det vigtige i sammenhængende forvaltning af ydre skovområder og tilstødende lysåbne områder, dvs. nedbrydning af de af mennesker oprettede markante skel mellem skov og lysåben natur. Ekokliner fra et naturområde til et andet er af stor betydning for rigtig mange arter.

3. De gældende rammer for Naturstyrelsens naturforvaltning

a. Juridiske rammer

Statsejede arealer kan være omfattede af juridiske bindinger og forpligtelser (Natura 2000, fredninger), som aktuelt fastsætter forpligtelser til at opretholde og dermed generelt sikre bestemte naturtyper i en given tilstand. Der er også eksempler på, at ældre fredninger af statsejede arealer forpligter til opretholdelse af landbrug.

Det er ligeledes klart, at Naturstyrelsen er forpligtet til at udmønte internationale forpligtelser under de gældende Natura 2000-planer, herunder med udgangspunkt i den statslige fortolkning af disse forpligtelser.

Der er dog (efter DGK's vurdering) inden for rammerne af habitatdirektivet mulighed for at afveje modsatrettede naturinteresser overfor hinanden, hvilket allerede sker i de danske Natura 2000-planer. Således undtager direktivet specifikt planer for Natura 2000-projekter og -pleje for forpligtelsen til at vurdere konsekvenserne, herunder altså også for naturtyper på udpegningsgrundlaget.

Vi ser derfor et potentiale i, at planerne for flere større statsejede Natura 2000-områder i højere grad kan bringes til at "acceptere" en højere grad af naturlig "forstyrrelse" samt dynamik, og dermed også i højere grad være en del af selvforvaltende/storskalaforvaltede områder.

Eksempelvis vil intensiv pleje af en given naturtype ikke i samme grad være ubetinget nødvendig, hvis den naturtype, som arealet vil udvikle sig til med mere ekstensiv pleje, også er en del af det givne områdes udpegningsgrundlag. Det er klart, at der forudsættes at være tale om en differentieret tilgang (det er ikke hensigten at åbne for, at f.eks. sjældne/prioriterede lysåbne naturtyper uden videre generelt kan overgå til mere almindelige ikke-prioriterede naturtyper, der udvikler sig pga. af manglende græssende dyr).

Ligeledes vil storskalaforvaltning ikke være i modstrid med direktivforpligtelserne, hvis en naturtype på et områdes udpegningsgrundlag ændrer karakter og "vokser ud af naturtypen", under forudsætning af, at samme naturtype fremkommer andetsteds i samme område. Netop i store selvforvaltende økosystemer med afgræsning vil man kunne forvente en naturligt skiftende mosaik af en række naturtyper. DGK henstiller, at NST entydigt afklarer denne fortolkning med relevante dele af Miljø- og Fødevareministeriet snarest og vender tilbage med svaret.

Vi ønsker derfor op til den 3. planperiode for Natura 2000-områderne et "eftersyn" af planerne for de statslige Natura 2000-områder med henblik på en områdespecifik vurdering af mulighederne for at reducere særforvaltningen i de største af de statslige områder, hvor potentialet for at området kan være selvforvaltende med græssende dyr som storskalaforvaltning er tilstede.

b. Økonomiske rammer

Vi er opmærksomme på og anerkender, at de politisk givne aktuelle økonomiske rammer for Naturstyrelsens varetagelse af opgaver på naturområdet indebærer en prioritering, som beskrevet i **Naturstyrelsens notat**. Vi kan bare konstatere, at denne tilgang vedr. de lys-åbne arealer er en landbrugs-/produktionspolitik frem for en naturpolitik.

Men vi mener også, at der inden for de nuværende økonomiske rammer er mulighed for at tilrettelægge en mere hensigtsmæssig dynamisk naturpleje og -genopretning, end det vi ser i dag. Det kan konkret være at anvende græssende dyr i stedet for maskiner, nedtagning af indre hegn, stoppe tilskuds fodring, efterse/revidere græsningstrykket, lave aftaler med dyreholdere, der går efter naturpleje frem for tilvækst på dyrene, fastholde gode dyreholdere for at sikre kontinuitet.

Da Naturstyrelsen pt. gennem driftsindtægter fra skov og naturområder skal bidrage økonomisk til statskassen, er vi opmærksomme på, at styrelsen derved i dag er underlagt en økonomisk prioritering af virkemidler. **Vi ønsker derfor et politisk eftersyn af styrelsens rammer så NST kan varetage naturpleje ud fra hensyn til naturmålene på de statsejede arealer: Rammerne for Naturstyrelsens naturplejeindsats skal ikke sættes eller begrænses af forudsætninger om driftsindtægter.** Dette er nærmere beskrevet under 5.

4. Konkrete forslag til ændret praksis inden for de gældende rammer

Generelle principper

Den statslige naturforvaltning og -genopretning skal efter vores opfattelse i alle tilfælde foretages ud fra fastsatte konkrete og monitorbare målsætninger for biodiversitet generelt på nationalt plan, samt konkret på de enkelte arealer. Dette skal fremgå af kravene i evt. forpagtningsaftaler.

Fokus skal efter DGK's mening i særdeleshed rettes på indsatser for sårbare naturtyper og rødlistede arter. Dette gælder både nationalt, regionalt og lokalt.

Efter DGK's mening **bør jagt spille en langt mindre rolle på NSTs arealer.** Regulering af f.eks. hjortebestande, hvor det er nødvendigt for at undgå væsentlige vildtskader på privatejede naboarealer, bør efter DGK's mening foregå på de naboarealer, hvor problemerne er, ikke ved generel regulering.

Konkrete ønsker for alle arealer under Naturstyrelsen

Landbrugsarealer

- Styrelsens landbrugsarealer skal efter DGK's mening omlægges til natur, hvor naturpotentialet i skov og på lysåbne arealer samtænkes f.eks. med samgræsning på tværs af biotopgrænser.
- Indtil det er sket, skal der efter DGK's mening udlægges udyrkede bræmmer på 2-6 m langs småbiotoper, herunder sikring af overholdelse af vejalen.
- Stop for brug af gødskning (herunder gylle) overalt.
- Sløjfning af dræn og reetablering af vådområder og våde pletter.

Skovarealer

- Etablering af større sammenhængende områder med urørt skov og græsningskov (storskalaforvaltning).
- Samtænkning af lysåben natur og skove med sammenhængende græsning – helårsgræsning – uden tilskudsfordring, så der på sigt opstår glidende overgange mellem tæt skov og lysåben natur.
- Ekstensive racer af kvæg, heste etc. og oprindeligt hjemmehørende arter (kronstyr, europæisk bison, elg, vildsvin) kan efter konkret vurdering anvendes i naturplejen.
- Aktiv forøgelse af stående og liggende dødt ved gennem veteranisering.
- Generelt fældningsstop og juridisk fredning af alle løvtræer over 150 år.
- Flere forstyrrelsesfrie (fri for rekreative aktiviteter) 'kerneområder' i alle større skov- og naturområder udlagt, hvor der forekommer eller potentielt kan forekomme forstyrrelsesfølsomme arter, naturtyper eller kulturminde.
- Tinglysning af urørt skov og anden biodiversitetsskov på statens arealer i lighed med private skove.
- Opdatering / revision af "Pas-på-kort" og større fokus på anvendelse af disse kort: Alle rødlistede arters og EU-beskyttede arters forekomst angives på kort. Hensyn, tiltag og forbud integreres.
- Stop for skovningsarbejde i fuglenes primære yngletid (1. marts til 31. august).
- Relevante hensyn til pattedyrs ynglesteder (undlad skovning af skovmår-redetræer, skovning på grævlingegrave mm.).
- Da en stor del af naturtyperne er afhængige af trykvand, er vandindvinding i gamle skove og naturområder uforeneligt med hensyn til biodiversiteten.
- Rekreative aktiviteter og arrangementer, f.eks. MBT-spor og orienteringsløb, skal efter DGK's mening underordnes hensyn på 'Pas-på-kortet' samt aktuelle og potentielle forekomster af sårbare pattedyr og fuglearter. Fx bør orienteringsløb mv. heller ikke finde sted i kerneområder for ulv.

Det åbne lands naturområder

- Der udlægges store selvforvaltende områder med store græssende dyr (som udgangspunkt alle arealer >1000 ha), hvor "frimærke-forvaltning" som udgangspunkt efter en indkøringsperiode ikke forekommer og i givet fald kun rettet mod specifikke sjældne eller truede naturtyper og arter.
- Der indføres efter konkret vurdering en ekstensiv helårsgræsning uden tilskudsfordring på egnede arealer, herunder som minimum de arealer der er omfattet af Naturpakken 2016, jf. anbefalingerne i [Møller et al. \(2018\)](#).
- Sløjfning af dræn og reetablering af vådområder.
- Opdatering / revision af "Pas-på-kort" og større fokus på anvendelse af disse kort: Alle rødlistede arters og EU-beskyttede arters forekomst angives på kort. Hensyn, tiltag og forbud integreres.
- Ekstensive racer af kvæg og heste kan efter konkret vurdering anvendes i naturplejen som arter af græssende husdyr.
- Indtil en nærmere biologisk effektvurdering er gennemført, må honningbistader ikke opstilles i statens naturområder, hvor der er dokumenteret forekomst af truede arter af

vilde bier og andre nektarafhængige insekter, eller i naturtyper der vurderes som levested for sådanne arter, der kunne påvirkes negativt af tilstedeværelsen honningbier.

Etiske hensyn til dyr under hegn

I forbindelse med brug af husdyr (herunder hegned vildt) til naturpleje inkluderes personer med indgående kendskab til praktisk husdyrbrug, således at man ud fra bl.a. dyrenes huldvurdering kan sikre, at bærekapaciteten ikke overskrides, så det medfører, at dyrene lider. Det bør herunder være muligt at sikre hensigtsmæssige fangfaciliteter indrettes således at dyrene kan få behandling om nødvendigt.

5. Konkrete langsigtede ønsker til Naturstyrelsens varetagelse af naturinteresser på NST's arealer - ønsker som forudsætter ændrede rammer

Det fremgår af både Skovloven og Naturbeskyttelsesloven, at Naturstyrelsen på egne arealer skal "beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter samt deres levesteder ..."

Lovgrundlaget har igennem en årrække udviklet sig således, at en yderligere opgave for styrelsen er at tilvejebringe en del af den nødvendige finansiering gennem skovdrift, landbrugsdrift på naturarealer og øvrige indtægter (f.eks. jagt), der kan genereres fra områderne. Denne udvikling indebærer efter vores vurdering meget markante begrænsninger i styrelsens muligheder for at udvikle en vildere natur med hovedfokus på biodiversiteten og høj naturkvalitet. I lyset af de meget evidente trusler, som biodiversiteten i Danmark er udsat for, forekommer et sådant indtægtskrav dybt forældet og uhensigtsmæssigt.

Formålet med statsejede skov-, natur- og landbrugsarealer skal efter DGK's mening derfor præciseres meget klart i lovgrundlaget:

- Naturstyrelsens skove samt naturarealer i det åbne land skal have naturformål, ikke driftsmæssige formål, og skal samtænkes indbyrdes. Fokus er de vilde arter og økosystemerne – ikke økonomisk afkast.
- Der skal efter DGK's mening foretages en gennemgang af alle Naturstyrelsens omdriftsarealer (agerjord) mhp. snarest mulig udtagning af omdrift, så de kan udlægges til natur i storskaladrift med naturlig succession uden tilsåning eller tilplantning, men gerne med ekstensiv græsning.

De driftsmæssige rammer

- Der ønskes en grundlæggende adskillelse af økonomien i hhv. driftsindtægter og naturtiltag: Indtægter må ikke begrænse fastsættelse af naturmålsætninger eller konkrete hensigtsmæssige tiltag.
- Ovenstående skal afspejles i styrelsens forpagtningsaftaler med private.
- Der skal derfor efter DGK's mening også sikres en gradvis udfasning af de nuværende indtægtskrav i styrelsen, og herunder gerne opstilles en plan og en række principper for, hvordan en sådan udfasning kan ske, og hvordan denne økonomiske lempelse bedst muligt konverteres til øget naturbeskyttelse.

Det åbne land – agerjord og naturområder

- Statens agerjord omlægges til natur.
- Indtil da: På NST's arealer søges der ikke grundbetaling, hvis det ikke er direkte beskrevet som værende i overensstemmelse med områdets plejeplan. Dvs. det kan ikke overlades til forpagteren at vurdere, om området skal leve op til grundbetaling.
- Der skal udarbejdes forpagtningskontrakter, der indeholder de konkrete mål for biodiversiteten og vegetationsstrukturen (jf. https://www.dmu.dk/Pub/FR599_2udgave.pdf) på det konkrete område og gerne anvisning til forpagter om, hvordan de kan opnås

(græssernes art og racer, udbindingstider mv.). Dertil kan forpagtningsaftalen gerne indeholde andre naturtiltag, f.eks. kontrol med invasive arter.

- Der må stilles krav om, at der ikke må brakpudses, med mindre behovet er præcist beskrevet i biodiversitetsplanen. Brakpudsning af §3-beskyttede moser er helt uforeneligt med naturmålene, selv om der med denne aktivitet pt. kan opnås grundbetaling.
- Vedr. kontrolmetode efter nuværende danske EU-kontrolregler, så skal NST's overdrevsarealer, hvor disse indgår i mindre forvaltningsområder (op til 10 ha), efter DGK's mening kun vurderes efter græssethed og ikke storkreaturer (SK), idet disse områder, hvor der græsses i mindre folde, har brug for græsningspause til blomstring netop i mindst to af de tre sommermåneder, dvs. juni og juli.
- Dyrkning af hensyn til dyrelivet (foder- og vildtagre) skal efter DGK's mening ophøre.

Skov

- Revision af skovloven så bureaukratiske barrierer fjernes i forhold til blandt andet skovgræsning, andel af lysåbne arealer, krav om genplantning og kronedække, samt bedre muligheder for at fjerne ikke-hugstmodne eksotiske træarter, hvis det sker i forbindelse med en biodiversitetsindsats.
- Økonomiske interesser i statens skovdrift udfases og er senest i 2030 ophørt. Arealerne overgår til natur. Nåletræsplantager med ikke hjemmehørende træarter søges konverteret til andre naturtyper.
- I arbejdet med at nå målsætning om at øge skovarealet i DK, skal der tages hensyn til, at vigtige geologiske forekomster ikke sløres.
- Relevante klit- og hedeplantager ryddes med henblik på naturgenopretning og forvaltningsmæssig sikring af naturtypen atlantisk klithede, som det er et af Danmarks væsentligste internationale ansvar at sikre.
- Generel fredning af ældre træer på statens arealer, dvs. over 150 år af alle hjemmehørende arter.

Konkrete ønsker specifikt for de meget store områder (>1000 hektar) - "Selvforvaltende økosystemer"

- Sammenhængende landskaber med både vedplanter og lysåben natur: Skal efter DGK's mening udlægges efter principper for rewilding. Ekstensiv helårsgræsning på store sammenhængende naturarealer, hvori græsningskov indgår, dvs. med passende græsningsstryk (uden tilskudsfodring), hvor der både forekommer områder med tættere vegetation og andre områder, som er mere lysåbne. Etablering af områderne, herunder ved hegning med lave/høje hegn, sker efter en konkret vurdering af konsekvenserne for den vilde fauna, som i givet fald vil/kan blive holdt ude af områderne. Etablering af større selvforvaltende økosystemer under hegn (rewilding) er uproblematisk for den eksisterende faunas passage, så længe der er tale om lave strømførende hegn, og disse er tilstrækkelige, når vi taler om at udsætte heste, kreaturer og europæisk bison. Hvor det vil være optimalt ud fra biodiversitetshensyn at udsætte elg, er hegnsproblematikken en anden, og faunapassager kan sikre, at mindre dyr fortsat har fri passage (fx rådyr, grævling, ræv, hare, odder, ulv), hvorimod kronedyr i lighed med elg og/eller vildsvin er hegnede inde. Ved udsætning af vildsvin umuliggør de eksisterende hegnskrav sådanne faunapassager, men tabet af fri bevægelighed for få arter opvejes af biodiversitetsgevinsten for langt hovedparten af alle andre arter.
- Hjemmehørende vilde arters spredning og etablering skal ikke forhindres eller besværliggøres af udsatte husdyr. Aktuelt betyder ulvesikre hegn om fåreafgræssede statslige naturområder, at ulv holdes ude af sådanne områder. Enten må fåreholdet ændres og tilpasses ulv (vandrehyrder; se fx i Tyskland) eller også må får udskiftes med husdyrarter, som ikke umiddelbart er byttedyr for ulv.
- Ådsler i naturen: Etablering af forskningsprojekt i et eller flere store danske naturområder (fx Gribskov og Thy Nationalpark), hvor store pattedyr efterlades og effekten monitoreres. Nedskudte kron-, då- og rådyr skal således umiddelbart kunne efterlades i områderne. Trafikskadede/-dræbte dyr efterlades ligeledes i området.

Konkrete ønsker specifikt for de middelstore områder (100 - 1000 ha)

- **Skov:** Den naturlige hydrologi med fokus på trykvand genoprettes. Der bør både være områder med og uden arrangeret græsning, men under alle omstændigheder uden tilskuds fodring. Græsning fremmer diversiteten af planter, svampe og invertebrater, mens områder med veludviklet underskov af mange forskellige buske fremmer sangfuglebestandene ([Meltofte et al. 2016](#)). Forstyrrelsesfrie (fri for friluftaktiviteter) 'kerneområder' etableres efter konkret vurdering (ifht. aktuel status).
- Tørre naturtyper (hede og overdrev): Udefrakommende næringsstoffer er ødelæggende. Invasive arter skal bekæmpes og områderne holdes lysåbne med græsning.
- Våde naturtyper (enge og strandenge): Store sammenhængende engområder, såsom Tipperne og Vestamager, der er udpeget som eksisterende og potentielle yngleområder for truede engfugle skal holdes fri for busk- og trævækst og drives med græsning under hensyntagen til engfuglenes behov for redefred inkl. forbud mod menneskelig færdsel i yngletiden; se [styrelsens handleplan for truede engfugle](#).
- Egentlige vådområder (moser og søer): Næringsstofftilførsel og tilgroning er ofte hovedproblemerne. Plejen tilrettelægges med primær fokus på flora, funga og invertebrater. Væsentligste indsats bør derfor bestå i at hindre næringsstofftilførsel og tilgroning. Biologisk rydning skal anvendes frem for mekanisk rydning.

Konkrete ønsker specifikt for de små naturområder (fx § 3-beskyttede lokaliteter nær minimumsgrænserne)

- Tørre naturtyper: Græssende dyr har stor præference for naturområder som overdrev. Områder med overdrev sikres gennem frahegning, foldskifte, lav græsningstryk etc. til blomstring i mindst to af de tre sommermåneder.
- Våde naturtyper: Næringsstofftilførsel og tilgroning er ofte hovedproblemerne. Plejen tilrettelægges med primær fokus på opnåelse af lysåbne samfund. Moser med vedplanter forvaltes med biologisk rydning.
- Vandhuller: Skyggende busk- og trævækst holdes under kontrol. Næringsstofftilførsel undgås.
- Vandløb og kildevæld: Kun få steder i Danmark er kildevæld og i særdeleshed vandløb inkluderet i græsningsområder. Det bør tilstræbes, at vandløb og kildevæld bliver en naturlig del af græsningsområdet og derfor ikke frahegnet.

For alle områder gælder, at forpagtningsaftaler mellem Naturstyrelsen og private skal afspejle en klar naturmålsætning for området, herunder sætte rammerne for afgræsning med udgangspunkt i naturens behov, og ikke betingelserne for at opnå økonomisk støtte. Naturområder må ikke brakpudses, med mindre det er nødvendigt i forhold til biodiversitetsmålene.

På vegne af følgende organisationer

Danmarks Naturfredningsforening
Dansk Ornitologisk Forening BirdLife Danmark
Dansk Botanisk Forening
Verdens Skove
Dyrenes Beskyttelse
Dansk Entomologisk Forening
WWF Verdensnaturfonden
Natur & Ungdom
Dansk Geologisk Forening
Dansk Svampeforening
Greenpeace
Jydsk Naturhistorisk Forening
Danmarks Sportsfiskerforbund